

راهبردهای تدوین و ترویج «نظام‌نامه اخلاق حرفه‌ای باشگاه‌های ورزشی»

علی تاج‌بخش*

چکیده

حرفه‌ای شدن رشته‌های ورزشی موضوع مهمی است که امروزه با نتایج نیک و پیامدهای ناگوار، اندیشمندان عرصه ورزش را به خود واداشته است. از برایندهای ناپه‌نجمار این رویداد، فروکاستن ارزش‌های اخلاقی است. یکی از راه‌های برون‌رفت از این وضعیت و نهادینه‌سازی اخلاق در ورزش، تدوین نظام‌نامه‌ای برای رعایت ارزش‌های اخلاقی در باشگاه‌های ورزشی به‌عنوان مهم‌ترین نهاد ورزشی است. این نظام‌نامه مجموعه‌ای از رهنمودهای اخلاقی است که با ترسیم الگویی از رفتار صحیح حرفه‌ای، راهبردی نظام‌مند برای درونی‌سازی ارزش‌ها و هنجارهای اخلاقی ارائه می‌کند و متولیان ورزش را در تصمیم‌گیری و گسترش استانداردهای حرفه‌ای یاری می‌دهد. این پژوهش با رویکرد نظام‌سازانه، با شیوه توصیفی - تحلیلی، فرایند تدوین و ترویج نظام‌نامه مطلوب را در ۷ گام ترسیم می‌کند:

۱. ایجاد حساسیت اخلاقی؛ ۲. تشکیل کمیته تخصصی اخلاق؛ ۳. تدوین اصول و خط‌مشی؛ ۴. دیدگاه‌سنجی؛ ۵. تلاش‌های ترویجی (آموزشی، پرورشی و حقوقی)؛ ۶. بازخوردگیری؛ ۷. بازنگری و اصلاح نظام‌نامه.

واژگان کلیدی

اخلاق اسلامی، اخلاق حرفه‌ای، نظام‌نامه اخلاقی، باشگاه ورزشی.

*. پژوهشگر گروه ورزش، اوقات فراغت و گردشگری مرکز تحقیقات اسلامی مجلس شورای اسلامی.

dr.tajbakhsh@yahoo.com

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۹/۲۹

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۷/۱۶

طرح مسئله

امروزه ورزش به‌عنوان یک پدیده پرتطرفدار از قدرت تأثیرگذاری فراوانی در جهان برخوردار است؛ علاوه بر اثرات فرهنگی و اجتماعی ورزش، این اثرات اقتصادی آن است که این مقوله را مورد توجه فراوان قرار داده و آن را در کنار سایر صنایع و حرفه‌های موجود مطرح نموده است. این صنعت نیز همانند دیگر صنایع دارای مشاغل و تولیداتی مانند مربیگری، داوری، ورزشکاری و ... است. تولید اصلی صنعت ورزش حرفه‌ای، همان «رقابت» بین باشگاه‌های حرفه‌ای است؛ رقابت تجاری که باشگاه‌ها می‌کوشند به سودآوری باشگاه خود بیفزایند و رقابت در درون زمین مسابقه. بین این دو نوع رقابت، ارتباطی تنگاتنگ و تأثیرگذاری متقابل وجود دارد و این درست نقطه آغاز بروز رفتارهای غیراخلاقی در جامعه ورزشی است.

نهادهای ورزشی برای برون‌رفت از این مشکلات، نهادهای سازی اخلاق و عدم خدشه بر وجهه باشگاه خود و ...، به روش‌های متنوعی توسل می‌جویند که یکی از آنها، تدوین نظام‌نامه اخلاقی برای اعلام ارزش‌ها و اولویت‌های اصلی اخلاقی به ذی‌نفعان است که با عناوینی چون منشور اخلاقی، مرام‌نامه اخلاقی، عهدنامه اخلاقی، سند اخلاقی و ... از آن یاد می‌شود. یکی از مشکلاتی که در باشگاه‌های ورزشی کشور ما وجود دارد فقدان یک نظام‌نامه جامع اخلاق حرفه‌ای است که یکی از عوامل مهم ایجاد آسیب‌ها و چالش‌های اخلاقی در این عرصه پرتطرفدار شده است.

تبیین مفهومی

نخستین گام برای درک صحیح یک موضوع و مسئله، تبیین مفهومی آن است که در ادامه به بیان آن می‌پردازیم.

۱. نظام

واژه «نظام» در فارسی به معنای آراستن، نظم دادن و مرتب کردن می‌باشد. گاه معادل‌هایی چون منظومه و تشکیلات نیز به جای آن استعمال می‌شود. (دهخدا، ۱۳۷۷: ۱۴ / ۲۲۵۶۳)

نظام، درحقیقت شامل مجموعه اجزا و عناصری است که روابط معین و مشخصی میان آنها در جهت اهداف خاصی مانند کاهش ناهنجاری‌های اخلاقی برقرار است. تعداد عناصر هر نظام، نقش هریک و روابط معین در میان آنها ناشی از اهداف خاصی است، که با توجه به جهت‌گیری کلی یک مجموعه نظام‌مند تعیین می‌گردد. (زاهدی، ۱۳۸۱: ۷)

۲. اخلاق

اخلاق در اصطلاح، دارای معانی متعددی است؛ برخی از این معانی عبارتند از: ملکه‌انگاری اخلاق، (ابن‌مسکویه، ۱۴۲۶: ۳۶)^۱ صفات نفسانی، (غزالی، ۱۳۸۰: ۵۷)^۲ فضایل اخلاقی، (فیض کاشانی، ۱۴۱۷: ۵۴)^۳ اخلاق به‌مثابه سبک ارتباطی، (فرامرزقراملکی، ۱۳۸۲: ۶۳)^۴ اخلاق به‌مثابه نهاد (نهاد اخلاق). (ویلیامز، ۱۳۸۳: ۱۳)^۵

از دیدگاه بعضی از فیلسوفان و اخلاق‌پژوهان، موضوع اخلاق اعم از ملکات و صفات نفسانی است: «همه کارهای ارزشی انسان را که متّصف به خوب و بد می‌شوند و می‌توانند برای نفس انسانی کمالی را فراهم آورند یا موجب پیدایش رذیلت و نقصی در نفس شوند، دربرمی‌گیرد و همگی در قلمرو اخلاق قرار می‌گیرند». طبق این اصطلاح، اخلاق شامل «ملکات و حالات نفسانی و افعالی می‌شود که رنگ ارزشی داشته باشند». (مصباح یزدی، ۱۳۸۸: ۱ / ۲۴۰) مقصود ما در این نوشتار نیز همین تعریف است.

۳. اخلاق حرفه‌ای

اخلاق حرفه‌ای شاخه‌ای از اخلاق کاربردی است که به مباحث اخلاقی در حرفه می‌پردازد. (فرامرزقراملکی، ۱۳۸۶: ۱۱) این دانش به بیان مسئولیت‌های اخلاقی و تحلیل مسائل اخلاقی در مشاغل پرداخته، و مصادیق عینی و عملی آن در حرفه‌ها و گروه‌های گوناگون در جامعه را مورد مطالعه قرار می‌دهد.

از نظر ما اخلاق حرفه‌ای در عرصه ورزش، همان مسئولیت‌های اخلاقی اعضای حرفه‌ای جامعه ورزشی است که وظیفه کنترل رفتارها، جلوگیری از مشکلات اخلاقی، تبیین استانداردها و قواعد اخلاقی در عرصه ورزش را برعهده دارد و درواقع، نوعی تعهد اخلاقی و وجدان کاری نسبت به هر نوع کار، وظیفه و مسئولیت اعضای جامعه ورزشی است.

۱. معنای رایج و شایع خُلُق در این معنا عبارت است از صفت و هیئت پایدار در نفس به‌گونه‌ای که باعث شود فعل منطبق با آن صفت و هیئت، بدون تفکر و تروی از انسان صادر گردد.

۲. گاهی منظور از اخلاق، صفات انسانی است هرچند پایدار نباشد؛ اعم از آنکه فعل اخلاقی از روی فکر و تأمل صورت گیرد یا اینکه بر اثر ملکه وجودی و بدون تأمل.

۳. گاهی واژه اخلاق دلالت بر فضایل اخلاقی (نه رذایل) دارد مانند این گزاره که پیامبر عصاره اخلاق است، یعنی عصاره فضایل و نیکی‌هاست.

۴. سبک رفتار ارتباطی استوار بر رعایت حقوق طرف ارتباط.

۵. این کاربرد بیشتر نزد فیلسوفان غربی استفاده شده است. طبق این تعریف اخلاق امری اجتماعی و دستگاهی از عقاید جاری جامعه است که بر منش‌ها و رفتار جامعه اثر می‌گذارد.

۴. نظام‌نامه

نظام‌نامه مجموعه‌ای از عناصر و اجزای بهم‌پیوسته است. در واقع نظام‌نامه، شکل تدوین شده مجموعه اموری است که جهت ارتقا و بهبود عناصر اصلی نظام می‌شود. (جمعی از نویسندگان، ۱۳۹۷: ۴۹)

۵. باشگاه ورزشی

مؤسسه یا شرکتی که توسط اشخاص حقیقی یا حقوقی با هدف تعلیم و تعمیم سلامت جسمی و روحی افراد جامعه، دریافت رتبه، مدال و ایجاد فضای کسب و کار در یک یا چند حوزه ورزشی اعم از همگانی، قهرمانی، حرفه‌ای با ضوابط فنی و عمومی، تأسیس و پس از اخذ پروانه فعالیت باشگاه‌داری از وزارت ورزش و جوانان، آغاز به کار می‌نماید. (مرکز ملی آمار، ۱۳۹۵)

۶. نظام‌نامه اخلاق حرفه‌ای

نظام‌نامه اخلاق حرفه‌ای، مجموعه‌ای از عناصر و اجزای بهم‌پیوسته و نظام‌مند در حوزه اخلاق حرفه‌ای است که نظر به لزوم رعایت بایدونبایدی‌های اخلاقی در حرفه‌های گوناگون از جمله مشاغل ورزشی، با هدف اصلاح وضعیت موجود در عرصه ورزش و بهبود فرایند اخلاق حرفه‌ای اقشار مختلف جامعه ورزشی تدوین می‌شود.

این نوع نظام‌نامه‌ها در واقع ارزش‌های شغلی یک حرفه را ارائه داده و استانداردهای عملکرد برای اعضا دارند که با بیان دامنه وسیعی از مسائل و رفتارهای اخلاقی، مانع بروز رفتارهای غیراخلاقی می‌شود. در نظام‌نامه‌های اخلاقی حرفه‌ای که ضوابط پیشنهاد شده و مورد توافقی جهت تولید رفتارهای اخلاقی در صاحبان مشاغل است، خوب و بد بودن و ارزش و فضیلت رفتارها از نظر اخلاق بیان می‌شود. (جورج و کریستانی، ۲۰۰۴: ۴۰۰)

پیشینه

در سالیان اخیر توجه زیادی به مباحث اخلاق حرفه‌ای در عرصه ورزش گردیده و در این زمینه برخی پژوهش‌های حاوی موضوعات اخلاقی و حرفه‌ای به چشم می‌خورد و شکل‌های مختلفی از نظام‌نامه‌های اخلاقی در رشته‌های مختلف ورزش‌های در حال شکل‌گیری است.

پژوهش‌های مرادیان فارسانی و همکاران (۱۳۹۸)، باران چشمه و آفرینش خاکی (۱۳۹۴)، تقی‌زاده (۱۳۹۳)، نشاطی (۱۳۹۳) و بزرگزاد مقیم (۱۳۹۳) به تدوین نظام‌نامه اخلاقی ورزش‌کاران

پرداخته است. در پژوهش خسروی‌زاده و همکاران (۱۳۹۸) نیز به تدوین نظام‌نامه اخلاقی برای مربیان پرداخته شده است.

در پژوهش‌های خارج از کشور نیز گردین و همکاران (۲۰۱۹)، رینگ و همکاران (۲۰۱۹)، مالو و همکاران (۲۰۱۳) و لیدیم (۲۰۱۰) و پریکس (۲۰۰۷) به بیان کدهای اخلاقی برای ورزشکاران پرداخته‌اند.

در عرصه باشگاه‌ها و نهادهای ورزشی در کشورهای موفق نیز عمده فعالیت بر محور نگارش این نوع نظام‌نامه‌ها خلاصه می‌شود که در آن تلاش می‌شود آرمان‌ها و اهداف اخلاقی موردنظر خود را از طریق به قانون (بایدونباید) تبدیل کنند. تجربه این کشورها نشان می‌دهد تلاش برای قانونی کردن مسایل اخلاقی در عرصه ورزش چنانچه با استفاده از روش‌های نادرست صورت گیرد نتیجه‌ای جز انحراف نمی‌تواند به همراه داشته باشد. (کونتز، ۱۹۹۳)

هریک از این پژوهش‌ها با انجام تحقیقات میدانی، کدهایی را بدین‌منظور در عرصه‌های ورزش کاری و مربیگری استخراج نموده‌اند؛ اما تاکنون پژوهشی که به راهبرد تدوین و ترویج نظام‌نامه اخلاق حرفه‌ای باشگاه‌های ورزشی بپردازد مشاهده نگردیده است.

در نهادهای ورزشی ایران، فدراسیون فوتبال در سال ۱۳۸۷ اقدام به تدوین منشور اخلاقی نمود که دستوراتی را برای انطباق مسائل فوتبال ایران با فرهنگ اسلامی ایرانی برای تمامی افرادی که در فوتبال نقش دارند از جمله باشگاه‌های ورزشی ارائه نمود.

همچنین تنه‌های یکی از باشگاه‌های حرفه‌ای فوتبال ایران (پرسپولیس) در سال ۱۳۹۳ منشور اخلاقی هواداران پرسپولیس را تدوین کرد.

منشورهایی که باشگاه‌های ورزشی تدوین کرده‌اند، عاری از روش‌های اصولی تدوین و ترویج است که خود یک مسئله بزرگ است؛ چراکه گاه عدم علاقه‌مندی و موضع‌گیری اصناف مختلف جامعه ورزشی نسبت به آنها را به دنبال داشته است؛ از این‌رو تولید یک بسته نظام‌مند و کارشناختی و درعین‌حال متناسب با نیازها و مقتضیات جامعه ورزشی ضرورتی انکارناپذیر دارد.

ضرورت تدوین

بررسی سطحی و گذرا عرصه ورزش نشان می‌دهد تعداد بسیار زیادی از اقشار جامعه ورزشی هنوز به اصول و منش اخلاق حرفه‌ای و تخصصی خودآگاه نیستند و در نتیجه، قادر نخواهد بود، وظایف و مسئولیت‌های حرفه‌ای خود را در قبال ذی‌نفعان خود به‌صورت اثربخش، انجام دهند؛ از سوی دیگر

ناکافی بودن قوانین و مقررات در کنترل رفتارهای غیراخلاقی در محیط‌های ورزشی، زمینه را برای طرح چنین ابزاری فراهم آورده است.

نظام‌نامه اخلاق حرفه‌ای از جمله ابزارهایی است که با تدوین آن می‌توان به دستورالعمل مفیدی برای تحقق آرمان‌ها، اهداف و استانداردهای اخلاقی دست یافت.

درج کدهای اخلاقی، انتظارات واقعی از عملکردهای ورزشکار، ارزیابی عملکردی، تشویق یا ارتقاء ورزشکاران متعلق به صفات و رفتارهای اخلاق‌مدارانه و مجازات و بازخواست و یا کنترل ورزش‌کارانی که رفتار غیراخلاقی از آنها سر می‌زند را فراهم می‌سازد؛ اگرچه این اصول تا حدودی آرمانی هستند، ولی استانداردهای ارزشی مناسبی را برای متخصصان رشته‌های مختلف تعیین می‌کنند. هدف اصلی این استانداردها ایجاد یک تعادل جامع بین ورزشکاران، مربیان، مدیران، تیمها، سازمان‌ها و نهادهای ورزشی است.

از طرفی با اینکه علاقه به تدوین نظام‌نامه اخلاق حرفه‌ای در بین باشگاه‌های ورزشی رو به افزایش و گامی اساسی برای هدایت نهادهای ورزشی در مسیر اخلاق محسوب می‌گردد، اما این گام صرفاً مقدماتی است و نمی‌توان به اتکای آن سازمان را اخلاقی تصور نمود و باید به محدودیت‌های آن نیز توجه کرد؛ چراکه توانایی پوشش همه وضعیت‌های اخلاقی را نداشته و گسترش فراگیر رفتارهای اخلاقی را تضمین نمی‌کند. و به تنهایی تضمین‌کننده استقرار اخلاقیات در جامعه ورزشی نیست؛ بنابراین از نظام‌نامه اخلاق حرفه‌ای نباید انتظار تغییر ساخت اساسی بنیان‌های اخلاقی طیف‌های مختلف جامعه ورزشی را داشت؛ بلکه بایستی آن را حرکتی در جهت فرهنگ‌سازی به حساب آورد و روی آن برنامه‌ریزی نمود.

از سوی دیگر از آنجایی که در گذشته شاهد تدوین غیراصولی منشورهای اخلاقی در عرصه ورزش و برخوردهای نامناسب مجریان منشور در این زمینه بوده‌ایم، بسیاری از اقشار جامعه ورزشی بر این باورند که تدوین نظام‌نامه اخلاقی برای آنها نوعی تهدیدی به حساب می‌آید. از طرف دیگر اصول اخلاقی مشخص شده در این نظام‌نامه‌ها بسیار خیالی و حرفی قلمداد شده و ناظر بر عملکرد واقعی نیست (اندرسون، ۱۳۸۳: ۳۰۲) به بیان دیگر اصول اخلاقی به شکلی گسترده «ضوابط آرمانی» را نشان می‌دهد و اغلب در آن تلاش نمی‌شود تا رفتارهای درست یا نادرست با توجه به موقعیت‌های آن شناسایی شود.

همچنین عده‌ای آن را یک پدیده زائد و بی‌فایده تلقی نموده که صرفاً به‌عنوان ابزاری تبلیغاتی و

وسیله‌ای تزئینی برای جلب توجه مردم انتشار می‌یابد و برخی دیگر نیز آن را وسیله‌ای می‌دانند که روابط عمومی‌ها برای فریب دادن مخاطبان خود مورد سوءاستفاده قرار می‌دهند (دیوید، ۱۳۷۹: ۵۵) بدین ترتیب موجی از تردید و بدگمانی نسبت به کارآیی و اثربخشی چنین تلاش‌هایی پیدا شده است. (قراملکی، ۱۳۸۲: ۱۵)

بدیهی است نظام‌نامه اخلاق حرفه‌ای «ضوابط قابل اجرا و تنظیمی» و نوعی تعهد اخلاقی و وجدان کاری نسبت به هر نوع کار، وظیفه و مسئولیت می‌باشد و پایبندی به نظام‌نامه اخلاق حرفه‌ای در واقع فرصتی است برای نهادها و سازمان‌های ورزشی در جهت ارتقا سطح کارایی آنان محسوب می‌گردد نه تهدید؛ این ضوابط می‌تواند ابزاری برای پیشرفت و بهبود کار حرفه‌ای بوده و به حمایت از مراجع و حرفه در عرصه ورزش بپردازد.

افزون بر آنچه ذکر گردید ایرادات فراوان دیگری نیز نسبت به نظام‌نامه‌های اخلاقی موجود می‌توان ارائه نمود؛ از جمله:

۱. اغلب نظام‌نامه‌ها گرایش به قوانین داشته و بر وظایف افراد تاکید دارند (کوتنز، ۱۹۹۳: ۸۳) و برگرفته از مسائل دینی که ورزش‌کاران خود را ملزم به اجرای آن می‌دانند، نمی‌باشد و از این روی به مسائل پیچیده اخلاقی و ارزشی نمی‌پردازند.

بدون‌شک دین عامل مهمی در پیشگیری از ناهنجاری‌های اخلاقی محسوب می‌گردد و با پرداختن به شاخص‌های اخلاقی برگرفته از تعالیم اسلامی و اخلاق و منش اسلامی و انسانی در نظام‌نامه‌های اخلاق حرفه‌ای در عرصه ورزش، می‌توان با ارائه یک الگوی دینی به یک نظام‌نامه واحد اخلاقی رسید که هم با مبانی اسلامی سازگار بوده و هم به لحاظ جهان‌شمولی قابل دفاع باشد، تا از این طریق بتوان به استانداردهای لازم در جهت اصلاح ناهنجاری‌های اخلاقی در عرصه ورزش و ارتقاءشان اقشار مختلف جامعه ورزشی دست یافت.

۲. اکثر نظام‌نامه‌ها به جای آنکه بر رفتارهای ورزشکاران و مربیان متمرکز شوند، به تخلفاتی اشاره دارند که به تاثیر سوء بر منافع افراد منجر می‌شود؛ به عبارت ساده‌تر مرام‌نامه اخلاقی در خدمت منافع افراد، تیم، باشگاه و سازمان معنا می‌یابد نه ارتقاء سطح اخلاق حرفه‌ای. (احسانی، ۱۳۹۲: ۱۷۵)

۳. بیشتر نظام‌نامه‌های اخلاقی در عرصه ورزش به بیان وظایف اخلاقی ورزش‌کاران و مربیان اشاره داشته و از بیان وظایف متقابل نهادها و باشگاه‌های ورزشی در قبال ورزش‌کاران و مربیان غفلت می‌ورزند، بنابراین این اقشار نسبت به چنین نظام‌نامه‌هایی بدگمان شده، آن را نادیده انگاشته و در مقابل آن از خود مقاومت نشان می‌دهند.

همچنین تجربه نشان داده است تدوین و نگارش نادرست نظام‌نامه‌های اخلاق حرفه‌ای در ورزش، عدم بسترسازی مناسب و انتخاب نام‌هایی مانند منشور - به دلیل تدوین نامناسب منشورهای اخلاقی در عرصه ورزش - بار منفی را در ذهن ورزش‌کار تداعی می‌کند، نه تنها امتیازی برای سازمان‌ها و نهادهای ورزشی محسوب نمی‌گردد، بلکه ناخواسته موجبات کوچک‌انگاری و برداشت سطحی از اخلاق و نهایتاً نتیجه‌ای جز انحراف و محرومیت از مزایای بلندمدت آتی آن دربر نداشته است؛ تجربه ناموفق بسیاری از نهادهای ورزشی در این زمینه، گواه بر این مطلب است. سؤالی که در اینجا به ذهن متبادر می‌شود، اینکه چگونه می‌توان نظام‌نامه‌ای را طراحی نمود که ایرادات وارده را مرتفع ساخته و از جهان‌شمولی کافی در این زمینه برخوردار باشد. و سپس چه گام‌هایی برای ترویج آن باید برداشت.

اهداف نظام‌نامه

اهداف تدوین نظام‌نامه را با توجه به موقعیت ویژه انسان و نگرش اسلام به انسان به سه طبقه کلی می‌توان تقسیم کرد:

۱. هدف غایی

هدف غایی از تدوین نظام‌نامه اخلاقی، صعود اعضای جامعه ورزشی به قله خداگونگی و نهادینه‌سازی محوریت خداوند در متن زندگی است و دیگر اهداف، واسطه‌های پیوند ما به اوست؛ از این رو مراعات اخلاق حرفه‌ای باید معطوف به بسترسازی شکوفایی داشته‌های اعضای جامعه ورزشی بر محور خداگونه شدن و زدودن موانع رنگ الهی یافتن افراد جامعه شود. دستیابی به این هدف در گرو آراستگی به فضائل و پیراستگی از رذایل است.

در میان ورزش‌کارانی که یادشان سال‌ها در خاطر جامعه جهانی، و به ویژه جوامع ورزشی، پاینده مانده است، می‌توان از پوریای ولی و جهان پهلوان تختی نام برد که با عجزین کردن قله‌نشینی و فروتنی و هدف‌خدایی دادن به عرصه‌های ورزشی، خداگونگی را به زیبایی خیرکننده، برای جامعه ورزشی به تابلویی جاودانه بدل کرده‌اند.

۲. اهداف واسطه‌ای

رسیدن به هدف غایی نظام‌نامه مستلزم تحقق اهداف میانی یا واسطه‌ای است و طبعاً این اهداف در دو بخش فراساحتی (عام - مشترک) و ساحتی (خاص) متفاوت خواهد بود.

یک. اهداف فراساحتی

مقصود از اهداف فراساحتی، اهداف واسطه‌ای و کلی است که مهم‌ترین آن پرورش ایمان و معرفت در جامعه ورزشی است. با در نظر گرفتن معنای معرفت (شناخت عمیق) و ایمان (خداآگاهی مقرون به گرایش و تسلیم به پیشگاه حق) هر مقدار این ریشه‌ها عمق و وسعت بیشتری داشته باشد، در زندگی انسان نمود بیشتری داشته، و ارتباطات استوارتری برای انسان به ارمغان می‌آورند.

دو. اهداف ساحتی

مقصود از اهداف ساحتی، حیطه‌های شغلی و حرفه‌ای هر یک از مربیان، ورزش‌کاران، داوران و دیگر دست‌اندرکاران جامعه ورزشی متناسب با اهداف واسطه‌ای و کلی است.

بدیهی است در عرصه ورزش حرفه‌ای امروز که بر اصل سودجویی شخصی و تکاثر و تفاخر استوار است، دارندگان مشاغل ورزشی آنچنان که شایسته است به مسئولیت‌ها و وظایف اخلاقی خود، آگاه نبوده و شخصیت اخلاقی مورد غفلت و تردید قرار گرفته است؛ درحالی‌که در نظام اخلاقی اسلام، همه این برخورداری‌های اقتصادی و موقعیت‌های شغلی در خدمت اصول و ارزش‌هایی برتر قرار گرفته است.

مراعات این اصول و ارزش‌ها، حاکمیت و احیای ارزش‌های اخلاقی مانند قناعت، وجدان کاری و... و پیوند خوردن معنای کار با عبادت و طرد و نفی رذایل و عناصر منفی و بسیاری از چالش‌های اخلاق حرفه‌ای در ابعاد اقتصادی^۱ مانند زیاده‌طلبی و تکاثر و... در عرصه زندگی اقتصادی و شغلی را در پی داشته و زندگی انسان را معنا و عمق می‌بخشد.

۳. اهداف جزئی یا خرد

اهدافی که مستقیم بر رفتارهای اختیاری و آگاهانه و به منظور دستیابی به اهداف غایی و واسطه‌ای ترسیم می‌شوند، به‌عنوان نمونه پرهیز از فریب داوران در حین مسابقات از اصول اخلاقی است که در تمرینات باید مورد توجه مربیان ورزشی قرار گیرد.

ویژگی نظام‌نامه مطلوب

یک نظام‌نامه جامع در صورتی از اثربخشی مطلوب برخوردار می‌شود که از ویژگی‌های خاصی برخوردار باشد که در ادامه به مهم‌ترین آنها اشاره می‌کنیم:

۱. برای شناخت چالش‌های اخلاق ورزشی، ر. ک: تاج‌بخش، ۱۳۹۳: ۱۲۷ - ۱۲۰.

- جامع‌نگری و پرهیز از نتیجه‌گیری موضعی و جزئی؛
- شفافیت و وضوح مطالب و پرهیز از نتیجه‌گیری‌های مبهم؛
- مبتنی بودن بر آموزه‌های دینی؛
- واقعی و عینی بودن (متناسب با نیازها، آسیب‌ها و فرصت‌ها موجود در عرصه ورزش)؛
- فراگیری، عمق و کلیت مباحث بیان‌شده؛
- ایجاد رغبت و اشتیاق در جامعه هدف و جلب همکاری آنها در اجرای نظام‌نامه.

فرآیند عملی تدوین

شناخت روش و فرآیند صحیح تدوین نظام‌نامه از مسائلی است که از اهمیت فراوانی برخوردار است؛ چراکه می‌تواند منجر به هدایت سازمان‌ها و نهادهای ورزشی در مسیر صحیح اخلاق گردد؛ بدیهی است نظام‌نامه‌های اخلاق حرفه‌ای در عرصه ورزش باید با توجه به ویژگی‌های محیطی، ارزش‌های اجتماعی و ضوابط دینی و اخلاقی موردتأیید هر جامعه تدوین شود.

به‌طور قطع اهتمام به رویکرد اخلاقی و أخذ هویت اخلاقی که منجر به رفتار اخلاقی و ایجاد یک نهاد ورزشی اخلاق‌گرا در عرصه عمل گردد، امری پیوسته و تدریجی است که نیاز به برنامه‌ریزی دقیق داشته و با بخش‌نامه و فرآیندها و روش‌های آنی و دستوری تحقق نخواهد یافت. باور بر این است که حرکت در مسیر اخلاق‌ورزی باشگاه‌های ورزشی، خود راهی پرفرازونشیب است و باید با برنامه‌ریزی خاصی صورت گیرد.

با توجه به آنچه عنوان گردید، انجام گام‌به‌گام مراحل زیر برای ترویج و نهادینه‌سازی نظام‌نامه در سازمان‌ها و باشگاه‌های ورزشی پیشنهاد می‌شود:

گام اول: ایجاد حساسیت اخلاقی

قبل از پرداختن به تلاش‌های عمومی برای تدوین و ترویج نظام‌نامه اخلاق حرفه‌ای، موثرترین شیوه برای نهادینه‌سازی اخلاق در فضای ورزش این است که افشار مختلف ورزشی با درک آثار و برکات و فوائد رویکرد اخلاقی در ورزش و با شناخت آسیب‌ها و خسارت‌های که به سبب عملکردهای ضداخلاقی متوجه آنان و سلامت اخلاقی جامعه می‌شود که خود بانی آن بوده‌اند، به این نتیجه برسند که در این زمینه نظام‌نامه اخلاق حرفه‌ای داشته باشند، این رویه احساس داشتن چشم‌اندازهای مشترک و اشتراک منافع را موجب گردیده و خود حامی و مدافع و تداوم بخش اصلی نظام‌نامه

خواهند بود؛ بنابراین ضروری است باشگاه‌های ورزشی این ایده را ابتدا در میان اعضا باشگاه خود مطرح و سپس تبیین شود که برای ایفای هرچه صحیح‌تر و موثرتر نقش خود رعایت موازین اخلاقی از لوازم اولیه انتخاب است.

به این دلیل است که اندیشمندان اخلاقی و جامعه‌شناسان تاکید می‌کنند که هرگز نباید نظام‌نامه‌های اخلاقی دولتی باشد؛ بدین معنا که توسط دولت یا سازمان‌های دولتی تدوین یابد و باشگاه‌ها و سایر عناصر دخیل را مخاطب سازد که اگر چنین می‌شود مشکلاتی جدی بر سر ترویج و نهادینه‌سازی نظام‌نامه پدید خواهد آمد؛ از این رو در این میان نقش نهادهای دولتی تنها ترویج نظام‌نامه است.

برای دستیابی به اهداف فوق می‌طلبند تا مدیران سازمان‌ها و باشگاه‌های ورزشی با ایجاد کمیته اخلاق، نظام‌نامه اخلاق حرفه‌ای را تهیه و در اختیار اعضا خود قرار دهند.

گام دوم: تشکیل کمیته تخصصی اخلاق

با توجه به بین رشته‌ای بودن پژوهش‌های مربوط به اخلاق ورزشی، می‌طلبند تا کمیته‌ای با حضور اندیشمندان صاحب تخصص در رشته‌های مرتبط با عرصه مورد بحث تشکیل گردد. این کمیته مسئولیت مطالعه، برنامه‌ریزی، تدوین و پیگیری نظام‌نامه اخلاقی را بر عهده داشته و می‌کوشد با رویکردی سیستمی و با تعیین عناصر نظام‌نامه، شناخت چالش‌ها و آسیب‌شناسی و بستریابی مسائل اخلاقی مطرح در عرصه اخلاق حرفه‌ای مشاغل ورزشی و تبیین نقش و تعیین اولویت‌های هریک از عناصر بیان شده، در نهایت اقدام به تدوین نظام‌نامه اخلاق حرفه‌ای می‌نماید. این کمیته می‌کوشد با بررسی چهره‌به‌چهره و مصاحبه‌های ژرفانگر و با مشارکت اصنافی از باشگاه ورزشی که الگوهای این عرصه بوده و از محبوبیت بین اصناف مختلف باشگاه برخوردارند، رویکردی سیستمی و با تعیین عناصر نظام‌نامه، تبیین نقش و تعیین اولویت‌های هریک از عناصر مذکور، نظام‌نامه را تدوین نماید.

گام سوم: تدوین اصول و خط‌مشی

این نظام‌نامه در واقع از دو بخش اصول ارزش‌های اخلاقی و آیین‌نامه رفتار بر طبق آن اصول تشکیل می‌یابد و در واقع اولین گام در جهت ترویج و یافتن ضمانت اجرای ارزش‌های اخلاقی به حساب می‌آید.

اصول نظام‌نامه

منظور از اصول آن دسته از بایدها و نبایدهای اخلاقی است که بنیاد عمل و راهنمایی برای فعالیت‌های باشگاه‌های ورزشی است تا صاحبان مشاغل فعال در این عرصه وظایف اخلاقی خود را تشخیص دهند و حیات اخلاقی خود را با زیر پا نهادن آنها با چالش و آسیب روبه‌رو نسازند. (تاج‌بخش، ۱۳۹۷: ۴۲)

این اصول بر مبنای اهداف پژوهش پیش‌رو، ایرادهای وارده بر نظام‌نامه‌های جاری اخلاقی و نتایج به‌دست‌آمده از کاوش و بررسی آسیب‌ها و چالش‌های ورزش حرفه‌ای (تاج‌بخش، ۱۳۹۷: ۱۵۳ - ۱۰۰) و با عنایت به ارزش‌های درون‌فردی^۱ و برون‌فردی^۲ حرفه‌های ورزشی و مسئولیت‌های کلی سامان‌یافته است.

این اصول اخلاقی مبین ارزش‌های بنیادی و از الزامات مشاغل گوناگون باشگاه اعم از مدیریتی، مربیگری، ورزش‌کاری و سایر افراد موثر در باشگاه است که به‌صورت عبارت‌های تجویزی و در قالب «خطمشی اخلاقی»^۳ ارائه گردیده است؛ درواقع این اصول و معیارها الگویی برای ارزیابی رفتار حرفه‌ای شاغلان در عرصه ورزش حرفه‌ای و قهرمانی فارغ از سمت، نوع شغل و تفاوت‌های فرهنگی است که در ادامه به مهم‌ترین آنها اشاره می‌کنیم:

یک. اصل ارزش‌گرایی و دین‌محوری

از آنجایی که جامعه ورزشی در جامعه دینی ما، به‌طور عمیق به دین‌گرایی داشته و آموزه‌ها و ارزش‌های آن را محترم دانسته، و همگی، رعایت مسائل دینی را ضروری می‌شمارند. این‌گرایش بستری مناسب برای پرورش روحیه خداگرایی و خدامحوری در اندیشه‌ها، انگیزه‌ها و رفتارهای اقشار مختلف اعضاء جامعه ورزشی پدید آورده و رشد ارزش‌های ناظر به اخلاق بندگی را فراهم می‌سازد که به زندگی انسان معنا، اعتماد و امید می‌بخشد و لحظه‌لحظه زندگی او را جهت‌دهی بخشیده و بر اخلاق در حیطه‌های فردی و اجتماعی تأثیری شگرف خواهد گذاشت.

خطمشی اخلاقی

پایبندی به اصل ارزش‌گرایی و دین‌محوری باعث می‌شود تا اصناف باشگاه ورزشی با همدلی و استعانت از خداوند منان، حاکمیت ارزش‌های انسانی و اسلامی را کمال فعالیت حرفه‌ای خود دانسته، با هم پیمان ببندند:

۱. این نوع ارزش‌ها از درون فرد ناشی شده و مبتنی بر ارزش‌های حرفه‌ای است که هر فرد بنا به شغلش اولویت‌بندی خاصی از آنها را مدنظر قرار می‌دهد.
۲. این نوع ارزش‌ها از محیط داخل و خارج سازمان یا منافع ذی‌نفعان بر فرد تحمیل می‌شود.
۳. مسئولیت اخلاقی هریک از اعضاء جامعه ورزشی در قبال محیط بیرونی و درونی عرصه ورزش.

- به موازین شرعی، عرفی، هنجارهای اجتماعی و ارزش‌ها و دستاوردهای نظام اسلامی پایبند بوده، از هرگونه بی‌احترامی به این ارزش‌ها و مقدسات اجتناب کنند.

- در ترویج و تقویت مبانی ارزشی و اخلاقی کوشا بوده، هیچ اقدامی را در این راستا کوچک نشمارند.

- ارزش‌های دینی و ملی را در بیانیه‌ها، مصاحبه‌ها و موضع‌گیری‌های خود مراعات کنند.

دو. اصل تعهد حرفه‌ای و وفاداری سازمانی

حضور در باشگاه‌های ورزشی مسئولیت‌های فراوانی را برای فعالان در این عرصه پدید می‌آورد که یکی از مهم‌ترین آنها تعهد حرفه‌ای و وفاداری سازمانی است.

تعهد را می‌شود نوعی نگرش و احساس درونی فرد به سازمان (باشگاه، فدراسیون، هیئت ورزشی و ...) دانست که رابطه بین فرد با سازمان را شرح می‌دهد و در قضاوت‌ها، عملکرد و وفاداری وی به سازمانی که در آن فعالیت دارد تاثیرگذار است.

افراد یا به دلیل رضایت شغلی، تعهد سازمانی می‌یابند یا به دلیل رابطه عاطفی با سازمان به آن وفادار می‌شوند یا به دلیل الزام‌های بیرونی؛ اما مهم‌ترین عامل وفاداری سازمانی الزام درونی برخاسته از مسئولیت‌پذیری اخلاقی افراد درباره منافع سازمان است. بنابراین ترجیح منافع سازمانی بر مصالح شخصی اصلی اخلاقی دانسته می‌شود.

این اصل شامل تعهد نگرشی که از دل‌بستگی احساسی فرد به باشگاه خود حکایت دارد و تعهد هنجاری که بر وظایف و مسئولیت‌های فرد در قبال باشگاه استوار است قابل تقسیم‌بندی است.

خط‌مشی اخلاقی

رعایت اصل تعهد حرفه‌ای و وفاداری سازمانی باعث می‌شود تا اعضای باشگاه بکوشند:

- به باشگاه، اهداف، مأموریت‌ها و ضوابط آن متعهد و فادار باشند و با علاقه‌مندی، همه توان خود را برای اجرای صحیح وظایف و مسئولیت‌ها به کار گیرند.

- توجه به منافع باشگاهی در همه شئون زندگی حرفه‌ای و اجتماعی خود را وظیفه‌ای اخلاقی و حرفه‌ای بدانند.

- به فضایی که در آن مشغول به فعالیت‌اند رغبت و علاقه داشته، منافع حرفه‌ای و کارگروهی را بر منافع شخصی ترجیح دهند.

- برای حرفه خویش ارزش قائل بوده، ترویج فرهنگ سازمانی و وفاداری به باشگاه را سرلوحه کار خویش قرار دهند.

- به هویت باشگاهی خود مفتخر بوده، در جهت ارتقای خوش‌نامی باشگاه تلاش کنند.
- در محدوده کار حرفه‌ای و فضای عمومی رفتار اجتماعی مناسب داشته، از رفتارهای سلب‌کننده اعتماد عمومی بپرهیزند.

سه. اصل انصاف

انصاف را می‌توان به این قاعده عام اخلاقی مورد توافق همه مکاتب اخلاقی تفسیر کرد که «هرآنچه برای خود می‌پسندی برای دیگران بپسند و هرچه برای خود نمی‌پسندی برای دیگران مپسند»؛ روشن است اگر چنین قاعده‌ای که قاعده زرین یا طلایی^۱ نیز نامیده می‌شود (شریفی، ۱۳۹۶: ۱۶۷) همراه با روحیه تسلیم در برابر حقیقت، سرلوحه اندیشه و رفتار اعضاء جامعه ورزشی باشد از اثربخش‌ترین فضایل اخلاقی در ورزش محسوب می‌گردد.

خطمشی اخلاقی

پایبندی به اصل اخلاقی انصاف، باعث می‌شود تا اعضای یک باشگاه بکوشند:
- از هرگونه تبعیض از نظر سن، سطح سواد، مقام، قومیت، وضعیت اقتصادی و... دوری جسته، زمینه رقابت سالم را برای همه ذی‌نفعان فراهم آورند.
- از هرگونه کسب منفعت، رابطه احتمالی، سوءاستفاده، رانت‌خواری و ارتشا پرهیز کنند.
- سازوکارهای لازم جهت رقابت منصفانه در چارچوب قوانین و مقررات را فراهم سازند.
- از روحیه فرافکنی و دیگران را مقصر جلوه دادن، اجتناب کنند.
- به ایجاد و شکل‌گیری فضای نقد منصفانه در عرصه ورزش یاری رسانند.
- از اشکال تراشی و نادیده‌انگاری تلاش دیگران بپرهیزند.

چهار. اصل ترجیح منافع ملی (جمعی)
ورزش عرصه تجلی مسئولیت و تعهد در قبال منافع ملی است و اساساً همه ارکان و عناصر دخیل در ورزش باید در جهت پایبندی به این اصل اخلاقی هم‌سوگند و هم‌پیمان باشند.

خطمشی اخلاقی

رعایت این اصل سبب می‌شود اعضای باشگاه ورزشی از طرق زیر بر تعهدات اخلاقی خود در قبال منافع ملی تأکید ورزند:

---

1. golden rule.

- مصالح و منافع ملی را بر منافع شخصی و گروهی ترجیح دهند.
- از حضور در فعالیت یا نهادی که احتمال و یا شائبه تعارض با منافع ملی (جمعی) در آن وجود دارد، بپرهیزند.
- از بیان اخبار و اطلاعات به مجامع بین‌المللی که منافع و مصالح ملی را خدشه‌دار کند و زمینه‌ساز دخالت آنان شود، اجتناب ورزند.

پنج. اصل لیاقت و شایستگی

تردید نیست که جامعه ورزشی مطلوب و شایسته زمانی به واقعیت می‌پیوندد که افراد لایق و شایسته در مقوله فنی و رفتاری، اداره امور مختلف ورزشی را به عهده گیرند؛ لذا انتظار می‌رود در باشگاه‌های ورزشی، جذب افراد براساس معیارهایی نظیر تجربه، تخصص و دانش فنی، خلاقیت و خصوصیات اخلاقی آنها صورت گیرد.

خط‌مشی اخلاقی

- رعایت اصل لیاقت و شایستگی سبب می‌شود اعضای باشگاه ورزشی بکوشند:
- بستر مناسب جهت رشد و ارتقای استعداد‌های ورزشی را فراهم کرده، از پذیرش هرگونه توصیه و سفارش در این راستا اجتناب ورزند.
- در مناصب تخصصی، زمینه بهره‌مندی از توان افراد متخصص را فراهم کنند.
- مبنای واگذاری مناصب و اختیارات را شایستگی افراد قرار داده، از امتیازدهی به نزدیکان و وابستگان سببی و نسبی فاقد شایستگی اجتناب کنند.

شش. اصل رازداری

- یکی از اصول و ارکان اخلاق حرفه‌ای در اسلام، خصلت «رازداری» است که ائمه معصومین علیهم‌السلام در مورد آن فوق‌العاده اهتمام می‌ورزیدند و با تعبیرات و تأکیدات فراوان و مختلف به آن سفارش می‌کردند.^۱
- حفظ اسرار تیمی و فاش نکردن آنها در مقابل حریفان به‌عنوان یکی از مصادیق رازداری در عرصه ورزش و از صفات ورزش‌کار با اخلاق است.
- تاکتیک‌های تیمی نوعی راز است که در اختیار ورزش‌کاران می‌باشد، لذا وفادار ماندن ورزش‌کاری

که در ترکیب اصلی تیم قرار نمی‌گیرد و مراعات اصول اخلاقی در این زمینه، نمونه عملی این صفت پسندیده است.

- متأسفانه امروزه در فضای ورزش حرفه‌ای شنود از طریق نصب وسایل مخفیانه برای کشف اسرار تیم‌ها و ورزش‌کاران رونق بسیاری یافته که به دور از اخلاق و منش ورزشی است.

خطمشی اخلاقی

رعایت این اصل سبب می‌شود اعضای باشگاه هم‌پیمان شوند:

- اسرار و اطلاعاتی را که به دلیل جایگاه حرفه‌ای و یا وظیفه شغلی در اختیار دارند حفظ کنند.

- از کنجکاوی و کاوش در حریم خصوصی رقبا بپرهیزند.

هفت. اصل کرامت و احترام

یکی از مبانی اخلاقی بسیار مهم در نظام اخلاقی اسلام که مبتنی بر فطرت و وجدان اخلاقی انسان است «ارزش قائل شدن برای کرامت انسانی» است؛ خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: «ما فرزندان آدم را کرامت و ارزش بخشیدیم». (اسراء / ۷۰)

توجه به این اصل که در واقع نوعی عزت‌بخشی و عزت‌آفرینی به فرد است می‌تواند فضایل اخلاقی مهمی را در عرصه‌های مختلف زندگی فردی و اجتماعی بپرورد.

ارزش محوری کرامت انسانی و احترام به دیگران، از سویی ارزش‌گذاری به مقام انسانی آنهاست که حاکی از شکوفایی و تجسم اصل کرامت در جامعه است؛ از سوی دیگر، نشانه حق‌شناسی و تواضع بوده، ارادت و عطوفت افراد را نسبت به یکدیگر افزایش می‌دهد.

در عرصه ورزش نیز این ارزش، از سویی الهام‌بخش معامله‌ناپذیری گوهر پراج نفس انسانی با متاع پست طمع‌ورزی‌های مادی است، تا انسان قدر و منزلت خود را بیابد و گوهر گران‌بهای خویش را از دست ندهد، و از دیگر سوی، منادی شرافت ذاتی همه انسان‌ها و نفی هرگونه تبعیض و ستم بر آنان است. تأکید بر این دو پیام، آثار اخلاقی پربرکتی بر سلامت جامعه ورزشی خواهد داشت.

خطمشی اخلاقی

پذیرش ارزش اخلاقی کرامت و احترام و هم‌پیمانی و التزام اعضا باشگاه در جهت اجرای آن را می‌توان از طرق دانست:

- رعایت احترام متقابل نسبت به مقامات رسمی، بازیکنان سایر تیم‌ها و باشگاه‌ها، هواداران خودی و رقیب را سرلوحه خویش قرار دهند.

- از هرگونه تخریب روانی افراد فعال عرصه ورزش مؤثر اجتناب کنند.
- برای قواعد اخلاقی رقابت احترام قائل بوده و از هرگونه توهین و تحقیر کردن رفتاری و گفتاری حریف در میدان مسابقه اجتناب کنند.
- مراتب خوش‌گفتاری و خوش‌برخوردی را نسبت به افراد فعال در عرصه ورزش را بیان و در عمل نشان دهند.
- از عصبانی کردن حریف با به‌کارگیری الفاظ زشت و رکیک اجتناب نماید.
- به مصدومیت حریفان در هنگام مسابقه توجه نماید.
- از هرگونه اظهارنظر منفی و نیز ابراز و نشر مطالب خلاف واقع و موهن و اکاذیب در رسانه‌های گروهی و وسایل ارتباط جمعی علیه تیم اجرایی مسابقه (مقامات رسمی مسابقه) و تیم دوری، مسئولین و سایر دست‌اندرکاران اجتناب نماید.
- به عزت نفس و کرامت انسانی توجه نموده و از هرگونه تهدید یا تطمیع دوری گیرند.

هشت. اصل پایبندی به قانون

احترام و رعایت قوانین و مقررات ورزشی و دقت در حفظ حریم‌های قانونی، نشانه رشدیافتگی اعضای جامعه ورزشی است؛ هرچند آنان گاه به نقد اخلاقی مقررات حقوقی و قانونی می‌نشینند، تأکید بر این نکته را همواره در مقدمه نقد خود لازم می‌داند که قوانین مصوب ورزشی مرجع تعیین وظایف و حقوق همه افراد و باشگاه‌های ورزشی است، بنابراین رعایت حرمت آن در عین دارا بودن حس برتری‌جویی و رقابت‌طلبی بر همگان الزامی است.

خط‌مشی اخلاقی

- مراعات اصل پایبندی به قانون را می‌توان در گرو پایبندی اعضا باشگاه به شرح موارد زیر دانست:
- به رعایت قانون و مقررات و ضوابط مربوطه پایبند بوده و از تفسیر مراجع رسمی صلاحیت‌دار از قوانین و مقررات پیروی نموده و با اعلان نظر سلیقه‌ای تلاش برای بی‌اثر کردن آنها ننماید.
- از جعل مدارک یا مخدوش کردن اسناد معتبر یا استفاده از اسناد مجعول یا مخدوش پرهیز کنند.
- از مواد نیروزای غیر مجاز و هر اقدام غیرقانونی که بر عملکرد آنان تأثیر داشته باشد اجتناب کنند.
- به تصمیم‌های داوران اعتراض ننماید، حتی اگر تصمیم داور اشتباه باشد.
- از همکاری با واسطه‌هایی که از طریق غیر اخلاقی به فعالیت می‌پردازند اجتناب نموده و از دریافت هرگونه حق واسطه‌گری و یا حق‌العمل غیر مصوب برای خود یا واسطه‌ها اجتناب کنند.

- به توافقات و قراردادهای خود، چه قانون بر آن ناظر باشد، چه نباشد چه آشکار باشد چه پنهان، وفادار باشند.

نه. اصل مسئولیت‌پذیری

اصل مسئولیت‌پذیری که مبتنی بر ویژگی مقاومت انسان در مقابل محیط و تاثیرگذاری او بر شرایط محیط است، بیانگر آن است که باید مقاومت فرد را قبل از مواجهه با شرایط افزایش داد و او را چنان گرداند که به‌جای پیروی از فشارهای بیرونی از الزام‌های درونی تبعیت کند؛ این پیروی از الزام‌های درونی را احساس مسئولیت می‌نامیم.

مسئولیت‌پذیری در واقع یکی از زیرساخت‌های مهم تمدن اسلامی محسوب و داشتن روحیه مسئولیت‌پذیری و پاسخ‌گویی، فضیلتی است که می‌تواند در تلطیف اخلاقی فضای حاکم بر ورزش بسیار اثرگذار باشد.

همه‌ذی‌نفعان عرصه ورزش در قبال مطالعه، آگاهی و پیروی از نظام‌نامه اخلاقی و استانداردهای حرفه خود از مسئولیت برخوردارند؛ فقدان اطلاع یا سوءبرداشت از یک مسئولیت اخلاقی، دفاعی در برابر مسئولیت رفتار غیراخلاقی آنان محسوب نمی‌شود.

خط‌مشی اخلاقی

هم‌عهدی اعضای باشگاه در اصل مسئولیت‌پذیری سبب می‌شود:

- در قبال رفتار و گفتار خود مسئولیت‌پذیر بوده، عواقب تصمیم‌ها و اقدامات خود را پذیرفته، خود را در برابر مراجع قانونی و افکار عمومی پاسخ‌گو بدانند.

- نسبت به تجهیزات، دارایی، بودجه و منابع سخت‌افزاری و نرم‌افزاری که در اختیار دارند، احساس مسئولیت کنند.

ده. اصل عدم تبعیض

این اصل اشاره به این باور دارد که نسبت به تمامی افراد باشگاه ورزشی از اعمال هرگونه بی‌عدالتی و ایجاد هرگونه رفتار تبعیض‌آمیز بین گروه‌های نژادی، قومی، فرهنگی، دینی و ... اجتناب گردد.

خط‌مشی اخلاقی

هم‌پیمانی اعضای باشگاه بر پابندی به اصل عدم تبعیض سبب می‌شود:

- به محل تولد و زندگی افراد احترام گذاشته، آن را مبنای تحقیر یا تبعیض قرار ندهند.

- به ملیت، مذهب، نژاد و زبان افراد احترام گذاشته از هرگونه تحریک آزاردهنده اجتناب کنند.

یازده. اصل پاک‌دستی و پرهیزکاری مالی

پاک‌دستی و پرهیزکاری، نقطه آغاز همه ارزش‌های اخلاقی، و تقوای مالی، عالی‌ترین نشانه رعایت تقوا در عرصه ورزش کشور دینی ماست. مشارکت‌کنندگان در ورزش، با التزام به این ارزش متعالی به ترویج فرهنگ اخلاقی تقوا در جامعه کمک می‌کنند و به آسیب‌های فراوان اخلاقی‌ای که در مسائل مالی ورزش امکان ظهور می‌یابند، مجال بروز نخواهند داد.

خط‌مشی اخلاقی

رعایت اصل پاک‌دستی و پرهیزکاری مالی سبب می‌شود اعضای باشگاه هم‌پیمان شوند:

- از همکاری با کسانی که به اصول اخلاق حرفه‌ای متعهد نبوده، آلوده به تبانی، نفوذ غیر قانونی در نتایج مسابقات، ارتشا و پرداخت‌های غیرموجه باشند، اجتناب کنند.
- از دریافت مستقیم یا غیرمستقیم هرگونه هدیه غیرمتعارف، مزایا، امتیاز یا پاداشی که شائبه تأثیرگذاری بر انجام وظایف قانونی دارد، بپرهیزند.
- از شرکت مستقیم یا غیرمستقیم در هرگونه قرعه‌کشی یا شرط‌بندی در رقابت‌های ورزشی اجتناب کنند.

گام چهارم: دیدگاه سنجی

لازم است نظام‌نامه اخلاق حرفه‌ای قبل از تدوین نهایی در اختیار برخی کارشناسان، پیشکسوتان اخلاق‌مدار باشگاه و ... قرار بگیرد تا نظرات کارشناسانه خود را بر روی آن اعمال کنند؛ این کار تداعی‌کننده اتقان‌طلبی، جامع‌نگری و غیر دولتی بودن طراحان نظام‌نامه است؛ افزون بر اینکه باعث می‌شود تا آنان در این باره احساس مسئولیت بیشتری نمایند.

پس از این مرحله می‌طلبد تا از سوی باشگاه تدوین‌کننده، همایش یا نشست‌های علمی - ترویجی و توجیهی با عنوان تدوین نظام‌نامه اخلاق حرفه‌ای برگزار شود و به منظور تحقق بعد فرهنگی و اجتماعی نظام‌نامه، این همایش انعکاس رسانه‌ای داشته باشد.

گام پنجم: ترویج

تلاش‌ها و روندهای ترویجی - تبلیغی، در واقع مهم‌ترین اقداماتی هستند که به منظور عملی و اجرایی شدن مفاد یک نظام‌نامه صورت می‌پذیرد؛ این تلاش با سه روند آموزشی، پژوهشی و حقوقی صورت می‌پذیرد. در این بین می‌طلبد تا مدیران باشگاه‌های ورزشی، پیش‌قراولان این مسیر و در زمره مروجان

اخلاق درآیند؛ لذا نقش مدیران دلسوز و متمایل به مسائل اخلاقی نه تنها فرآیند تدوین نظام‌نامه را تسریع می‌دهد، بلکه ایشان می‌توانند در قول و عمل الگوی مناسبی برای سایر اقشار جامعه ورزشی محسوب گردند.

یک. تلاش‌های آموزشی

منظور از تلاش‌های آموزشی اقداماتی است که در جهت اطلاع‌رسانی و آگاهی‌بخشی از هنجارهای اخلاقی در ورزش و روش‌های برون‌رفت از معضلات و بن‌بست‌های اخلاقی و شیوه‌های برخورد اخلاقی با مشکلات و تنش‌های موجود در عرصه ورزش انجام می‌پذیرد؛ در این بین توجه به موضوعاتی که بایستی آموزش داده شود و روش‌های آموزش این موضوعات بسیار حائز اهمیت است. موضوعات آموزشی درجه اول عبارت‌اند از: متن نظام‌نامه که از دو بخش اصول و خط مشی اخلاقی هریک از آنها تشکیل یافته است و در مرحله بعد لازم است موضوعاتی پیرامون خط‌مشی‌های ترسیمی و موضوعاتی که آگاهی از آنها نقش و تأثیر بسزایی در این تحقق اهداف نظام‌نامه دارد، آموزش داده شود؛ موضوعاتی مانند اخلاق برد و باخت در رقابت‌های ورزشی و ... . آموزش متن نظام‌نامه به این دلیل تقدم دارد که توجه اعضا باشگاه را به اهمیت اخلاق در باشگاه جلب می‌کند تا اعضا به این نتیجه برسند که لازم است عایت مسائل اخلاقی را جدی بدانند. تأکید بر این مطلب که هدف از تدوین این نظام‌نامه مچ‌گیری، محدودسازی قدرت عمل و ایجاد شرایط دست‌وپاگیر برای فعالان حرفه در باشگاه‌های ورزشی نیست، بلکه هدف آن در اختیار قرار دادن یک الگوی واضح از رفتار صحیح حرفه‌ای است؛ چراکه شاغل به‌طور پیوسته با چالش‌های جدید مواجه خواهد بود، زیرا در موقعیت‌های متعارض اخلاقی^۱ و رفتاری انتخاب میان درست و نادرست همیشه واضح نیست؛ حتی افراد دارای اهداف عالی اخلاقی نیز می‌توانند خودشان را در شرایطی بیابند که برای آنها مبهم یا وسوسه‌انگیز است. از شاغل انتظار می‌رود که آگاهی و تسلط مناسبی بر اصول، معیارهای این نظام‌نامه داشته باشد و با توجه به نقش خود در فعالیت حرفه‌ای، اقدامات خود را براساس این اصول و معیارها انجام دهد و با کمک آن، اعمال خود را مورد ارزیابی و اصلاح قرار دهد. در این مرحله ضرورت دارد که متولیان باشگاه‌های ورزشی زیرساخت‌های اخلاقی و فرهنگی لازم را جهت استانداردسازی آموزش متن نظام‌نامه فراهم آورند.

۱. تعارض اخلاقی موقعیتی است که هم‌زمان دو یا چند وظیفه اخلاقی دارد که هرکدام به تنهایی وظیفه اوست اما اتفاقاً و فقط به دلیل هم‌زمانی نمی‌تواند همه آنها را انجام دهد. (بوسلیکی، ۱۳۹۱: ۲۵)

در مورد روش آموزش دو نکته قابل توجه است:

نکته اول مربوط به شیوه آموزش و نحوه ارائه و بازخوردگیری است که باید تأکید شود آموزش نظام‌نامه به صورت یک‌سویه و یک‌طرفه نیست؛ بلکه از تحلیل و نقدهای اعضا مختلف باشگاه در رشته‌های مختلف ورزشی برای تکمیل و اصلاح محتوای نظام‌نامه استفاده می‌شود و این تحلیل‌ها و نقدها در جریان بازنگری موسومی نظام‌نامه ملاحظه خواهد شد؛ این مهم در رشد انگیزه‌های شناختی اعضا مختلف باشگاه در جهت پایبندی به نظام‌نامه اخلاق حرفه‌ای مؤثر است که در قسمت تلاش‌های پرورشی به آن می‌پردازیم.

نکته دوم درباره محتوای برنامه‌ها است که علاوه بر برگزاری کلاس‌های آموزشی نظام‌نامه، اتخاذ راه کارهای تبلیغاتی از قبیل تهیه و تدوین متن نظام‌نامه، توزیع برای کلیه ذی‌نفعان، قرار دادن در وبسایت‌ها، انتشار کتاب، مجلات و بروشورهای جذاب مرتبط با بحث است.

صداوسیما نیز به لحاظ اثرگذاری و امکان مخاطب‌یابی وسیع می‌تواند نقش بسیار کارآمدی در امر آموزش و ترویج نظام‌نامه اخلاق حرفه‌ای ایفا کند؛ چراکه عموم مردم و اقشار مختلف ورزشی را مخاطب می‌سازد و با تهیه برنامه‌های آموزشی، کلیپ‌ها و تیزرهای تبلیغاتی و پوشش خبری وسیع و مناسب از اقدامات آموزشی درباره نظام‌نامه کمک شایان و قابل توجهی به ترویج فرهنگ اخلاقی خواهد بود.

برگزاری نشست‌های دوره‌ای پیرامون نظام‌نامه نیز از مواردی است که به حساس نگه داشتن اعضا باشگاه نسبت به مراعات نظام‌نامه و تقویت مهارت‌های آنان در حل معضلات اخلاقی کمک شایان توجهی می‌نماید.

دو. تلاش‌های پرورشی

مقصود از تلاش‌های پرورشی اقداماتی است که بعد انگیزشی و ارادی مخاطبان نظام‌نامه را هدف قرار دهد و در ایجاد انگیزه برای عمل به ارزش‌های اخلاقی و کدهای رفتاری نظام‌نامه مؤثر واقع شود. انگیزه‌های عمل به نظام‌نامه را می‌توانیم به دو نوع: انگیزه‌های شناختی و انگیزه‌های روانی تقسیم کرد.

برای تقویت انگیزه‌های شناختی لازم است فرایند اعتمادسازی به‌طور جدی دنبال شود؛ در این فرایند باید به این نتیجه برسیم که همه ارکان و عناصر باشگاه، اولاً نظام‌نامه اخلاق حرفه‌ای را از خود بدانند و ثانياً التزام به مضامین آن و عمل به ارزش و آیین‌های مندرج در آن را مفید به حال خود و تخطی از آن را مضر به حال خود ببینند.

نیل به این نتیجه علاوه بر بی‌طرفانه و منصفانه بودن و جامعیت و غنای محتوای نظام‌نامه تا حدود زیادی مرهون دخالت دادن نظرات و انتقادات و سلیقه‌های مختلف در تدوین، نهایی‌سازی و بازنگری و اصلاح نظام‌نامه است. در صورت ناهماهنگ بودن برخی سلائیق با محتوای نهایی نظام‌نامه نیز لازم است فرایند گفتگو و مفاهمه به منظور متقاعد ساختن هرچه بیشتر این سلائیق، درفضایی آرام اخلاقی و با کمال سعه صدر و حوصله اسلامی جریان یابد.

اما برای تقویت انگیزه‌های روانی پیگیری مجدانه روند نهادینه‌سازی اخلاقیات در باشگاه‌های ورزشی باید به‌عنوان اولویت اول مدنظر باشد. در صورت توفیق یافتن هرچه تمام‌تر از این روند نظارت‌های اجتماعی و مدح و ذم‌های مردمی بالاترین نقش را در کنترل رفتارهای غیراخلاقی و تقویت انگیزه‌های فردی برای عمل به ارزش‌های اخلاقی مورد نظر نظام‌نامه خواهد داشت.

اتخاذ سیاست‌های تشویقی و تنبیهی در مراحل بعدی از اولویت برخوردار هستند. باشگاه‌های برای تحقق بهتر این بخش می‌تواند فردی را به‌عنوان مشاور اخلاقی را به خدمت بگیرد. مشاور اخلاقی کسی است که اعضا مختلف باشگاه می‌توانند با اعتماد به وی مسایل و مشکلات اخلاقی خود را با وی در میان گذاشته و از وی مشورت کسب نمایند.

سه. تلاش‌های حقوقی و قانونی

در صورتی که تلاش‌ها و اقدامات آموزشی پرورشی پیش‌گفته به شکل مناسبی انجام گیرد و با جدیت دنبال شود، نهاد اخلاقی در جامعه ورزشی شکل می‌گیرد و این نهاد در مواردی که نیل به اهداف خود را مانعی مواجه ببیند که واقعا ناشی از خلاهای حقوقی قانونی باشد با مخاطب‌سازی نهاد حقوقی جامعه و با ترغیب آن به وضع قوانین مربوط یا اصلاح مفاد قانونی موجود درصدد رفع این موانع برمی‌آید. رویکرد به وضع قانون مربوط یا اصلاح مقررات حقوقی پس از نهادینه شدن اخلاق از این مزیت برخوردار است که حالا دیگر همه فاهمه اخلاقی جامعه ورزشی ضرورت قانون را با تمام وجود خود حس می‌کند و قانون نیز به روشنی توجیه اخلاقی خواهد یافت.

علاوه بر اینکه رعایت موازین قانونی که از این طریق مجال وضع و اصلاح می‌یابد صرفاً ضمانت اجرایی بیرونی و فیزیکی ندارد، بلکه چون خواسته وجدان اخلاقی آحاد جامعه ورزشی به آن تعلق گرفته، التزام به آن نیز از وجدان و ضمیر اخلاقی اصناف جامعه ورزشی می‌جوشد و از این رو امید می‌رود آسیب‌های گریبان‌گیر مقرراتی که مستقیماً و بدون مطالبه نهاد اخلاقی جامعه وضع می‌شود، مانند قانون‌گریزی و سعی در دور زدن قانون کاهش می‌یابد.

باشگاه‌هایی که نظام‌نامه اخلاقی اثربخشی داشته‌اند، اقداماتی را که ضمانت اجرایی آن باشد را نیز مشخص نموده و به‌همین جهت جرایمی را برای نقض آن در نظر می‌گیرند. در این مورد لازم است تا جرایم به اطلاع اعضا باشگاه رسیده و آنها را به اجرا بگذارند تا عمل به نظام‌نامه را تضمین نماید.

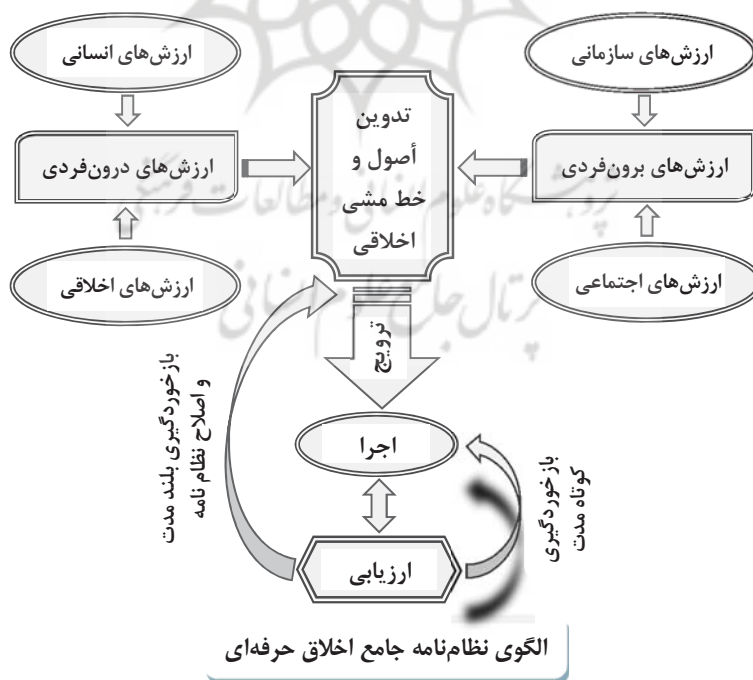
گام ششم. بازخوردگیری از نظام‌نامه

کمیته تخصصی اخلاق در مقاطع زمانی مشخص که به تشخیص و تعیین اعضا معین می‌شود نسبت به نتایج و ثمرات نظام‌نامه و در میان افراد و گروه‌های مورد نظر بازخوردگیری می‌کند و به شناسایی علل و عوامل موفقیت و یا ناکامی نظام‌نامه می‌پردازد.

در این گام یکی از منابع مهم ملاحظه و تامل در نقدها و انتقادهایی است که از سوی صاحب‌نظران و افراد و گروه‌های مخاطب نظام‌نامه به‌طور کلی همه کسانی که خود را درگیر با عرصه مورد نظر نظام‌نامه یافته‌اند مطرح می‌شود.

گام هفتم. بازنگری و اصلاح نظام‌نامه

در نتیجه بازخوردگیری و شناسایی علل موفقیت یا ناکامی نظام‌نامه و مطالعه و دقت در نقدهای رسیده، کمیته تخصصی اخلاق تصمیماتی برای تقویت عوامل موفقیت و اصلاح علل و عوامل ناکامی نظام‌نامه اتخاذ می‌کند و به‌روزرسانی نظام‌نامه می‌پردازد.

نتیجه

نظام‌نامه اخلاق حرفه‌ای در عرصه ورزش، مجموعه‌ای از رهنمودها و معیارهای اخلاقی است که با ایجاد هماهنگی و وحدت رویه در جهت تطبیق اصول و معیارهای اخلاقی، افراد فعال در عرصه ورزش حرفه‌ای را در اقدامات و تصمیم‌گیری‌هایشان یاری داده تا از این راه برجسته‌ترین معیارهای هدایتی و استانداردهای حرفه‌ای در میان آنان گسترش یابد.

مطالعات تطبیقی تدوین نظام‌نامه‌های اخلاقی در عرصه ورزش حکایت از این دارد که دوری آنان از آموزه‌های دینی و تدوین نادرست و ترویج غلط آن باعث دوری اصناف مختلف جامعه ورزشی از این نظام‌نامه‌ها گردیده است؛ از این رو با بهره‌گیری از نظام اخلاقی اسلام و دانش و تجربه فعالان ورزشی جهت تدوین نظام‌نامه و انجام تلاش‌های گام‌به‌گام آموزشی، پرورشی و حقوقی جهت ترویج آن، می‌توان معیارها و ضوابط اخلاقی شاغلان در باشگاه‌های ورزشی که پیشگیری از بروز ناهنجاری‌های اخلاقی آنان را به دنبال خواهد داشت، تبیین کرد.

منابع و مأخذ

قرآن کریم.

۱. ابن مسکویه، احمد بن محمد، ۱۴۲۶، *تهذیب الاخلاق*، تهران، زاهدی.
۲. احسانی، محمد و رضا شجاع، ۱۳۹۲، *اخلاق در ورزش با رویکرد فلسفی*، تهران، پژوهشگاه تربیت بدنی و علوم ورزشی.
۳. احمدی، خدابخش و فریبا آقاچان پورچمنی، ۱۳۸۷، *مباحث اخلاقی در مشاوره و روان‌درمانی*، تهران، دانژه.
۴. امام خمینی، سید روح‌الله، ۱۳۹۰، *سر الصلوه: معراج السالکین و صلوه العارفين*، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی علیه السلام.
۵. اندرسون، تری، ۱۳۸۳، *هر افسر یک فرمانده*، ترجمه مریم بغدادی، تهران، مرکز فناوری آموزش ناجا.
۶. تاج‌بخش، علی، ۱۳۹۳، *اخلاق ورزشی: راهبردها و راهکارهای از منظر اخلاق اسلامی*، رساله علمی سطح چهار، حوزه علمیه قم.
۷. تدین، شبینم، ۱۳۸۵، *تدوین الگوی اخلاق کار مبتنی بر ارزش‌های اسلامی*، تهران، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات.

۸. جمعی از نویسندگان، ۱۳۹۷، *درآمدی بر نظام‌نامه تربیتی المصطفی*، قم، مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی.
۹. جورج ریگی ال و ترزاس کریستانی، ۲۰۰۴، *روان‌شناسی مشاوره*، ترجمه رضا فلاحی و محسن حاجی‌لو، ۱۳۸۳، تهران، رشد.
۱۰. چترچی، نوشین، ۱۳۸۰، *دانش اخلاق و دانش‌ها*، تهران، مه‌جو.
۱۱. دهخدا، علی‌اکبر، ۱۳۷۷، *لغت‌نامه دهخدا*، تهران، مؤسسه لغت‌نامه دهخدا.
۱۲. دیوید، فردآر، ۱۳۸۳، *مدیریت استراتژیک*، ترجمه علی پاریسیان و محمد اعرابی، تهران، دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
۱۳. زاهدی، شمس‌السادات، ۱۳۸۱، *تجزیه و تحلیل سیستم‌ها*، تهران، دانشگاه پیام نور.
۱۴. شریفی، احمدحسین، ۱۳۹۶، *دانشنامه اخلاق کاربردی*، قم، انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه‌السلام.
۱۵. فدراسیون فوتبال ایران، ۱۳۸۷، *منشور اخلاقی و رفتاری فوتبال ایران*.
۱۶. فرامرز قراملکی، احد و رستم نوچه فلاح، ۱۳۸۶، *موانع رشد اخلاق حرفه‌ای در سازمان‌ها*، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
۱۷. فرامرز قراملکی، احد، ۱۳۸۲، *اخلاق حرفه‌ای*، تهران، ناشر مؤلف.
۱۸. فرامرز قراملکی، احد، ۱۳۸۶، *اخلاق کاربردی در ایران و اسلام*، تهران، پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
۱۹. فیض کاشانی، محمد بن مرتضی، ۱۴۱۷، *المحججه البیضا*، قم، جامعه مدرسین، مؤسسه نشر اسلامی.
۲۰. متقی هندی، علی، بی‌تا، *کنز العمال فی سنن الاقوال و الافعال*، قم، مؤسسه تحقیقات و نشر معارف اهل‌البيت علیهم‌السلام.
۲۱. مجلسی، محمدباقر، ۱۴۰۳، *بحار الأنوار، الجامعة لدرر اخبار الأئمة الاطهار*، بیروت، مؤسسه وفا.
۲۲. مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵، *سامانه ملی تعاریف و مفاهیم آماری*.
۲۳. مصباح یزدی، محمدتقی، ۱۳۸۴، *نقد و بررسی مکاتب اخلاقی*، قم، انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه‌السلام.
۲۴. مصطفوی، حسن، ۱۳۶۰، *التحقیق فی کلمات القرآن الکریم*، تهران، بنگاه ترجمه و نشر کتاب.
۲۵. نورتون و کاپلان، ۱۳۸۶، *سازمان‌های استراتژی محور*، ترجمه پرویز بختیاری، تهران، سازمان مدیریت صنعتی.

۲۶. واعظ کاشفی، محمد بن جعفر، ۱۳۵۰، *مقدمه بر فتوت‌نامه سلطانی*، به اهتمام محمدجعفر محجوب، تهران، بنیاد فرهنگ.

۲۷. الوانی، سید مهدی، ۱۳۸۱، «ضرورت تدوین منشور اخلاقیات سازمان»، *نشریه تحول‌آفرینی*، ش ۱۹.

۲۸. وزارت ورزش و جوانان، *پیش‌نویس نظام‌نامه اخلاقی حرفه‌ای ورزش کشور*.

29. Kontz, Harold, Wehrich, Hein Z., 1993, "Management: A Global Perspective", Chapter 2, management and society: social (responsibility and ethics), Mc Graw - Hill Inc, International, Tenth Edition.

30. <http://pajuhesh.irc.ir>.

